

LOGOPED VA OTA-ONA HAMKORLIGI: OILAVIY MASHG'ULOTNING NUTQ KORREKSIYASIDAGI ROLI

Utbasarova Umida Mexmanovna

Alfraganus universiteti

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Axmedova Lola

Alfraganus universiteti Pedagogika fakulteti Defektologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Maqolada logoped va ota-ona hamkorligining bolalarda nutq kamchiliklarini bartaraf etishdagi o'rni hamda oilaviy mashg'ulotlarning nutq korreksiyasi jarayonidagi samaradorligi yoritiladi. Logopedik ishlarining muvaffaqiyati nafaqat mutaxassisning kasbiy tayyorgarligiga, balki ota-onalarning faol ishtirokiga ham bog'liqligi asoslanadi. Tadqiqotda logoped va oila o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning psixologik-pedagogik shartlari, metodik yondashuvlar va amaliy natijalar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: logoped, ota-ona hamkorligi, oilaviy mashg'ulot, nutq korreksiyasi, ijtimoiy-pedagogik hamkorlik, rivojlantiruvchi muhit, nutqiy faoliyat.

Аннотация: В статье рассматривается роль взаимодействия логопеда и родителей в устранении речевых дефектов у детей и эффективность семейных занятий в процессе коррекции речи. Обосновывается, что успех логопедической работы зависит не только от профессиональной подготовки специалиста, но и от активного участия родителей. В статье анализируются психолого-педагогические условия, методические подходы и практические результаты взаимодействия логопеда и семьи.

Ключевые слова: логопед, взаимодействие родителей, семейные занятия, коррекция речи, социально-педагогическое сотрудничество, развивающая среда, речевая деятельность.

Annotation: The article discusses the role of speech therapist and parent cooperation in eliminating speech defects in children and the effectiveness of family classes in the process of speech correction. It is based on the fact that the success of speech therapy depends not only on the professional training of the specialist, but also on the active participation of parents. The study analyzes the psychological and pedagogical conditions, methodological approaches and practical results of interaction between speech therapist and family.

Keywords: speech therapist, parental cooperation, family classes, speech correction, socio-pedagogical cooperation, developmental environment, speech activity.

Bugungi kunda nutq buzilishlariga ega bolalarga ko'rsatiladigan logopedik yordamning samaradorligi ko'p jihatdan oila va logoped o'rtasidagi tizimli hamkorlikka bog'liqdir. Bolaning nutqiy rivojlanishi jarayoni faqat logopedik mashg'ulotlar bilan cheklanmaydi, u bolaning oilaviy muhitida davom etadi. Shu

sababli oila – bu korreksion-pedagogik jarayonning tabiiy davomi va mustahkamlovchi muhiti hisoblanadi.

Logopedning asosiy vazifasi nutqni tuzatish, rivojlantirish va takomillashtirish bo'lsa, ota-onaning vazifasi bu ishni uy sharoitida davom ettirish, mashqlarni kundalik hayotga singdirish va bolaga emotsional qo'llab-quvvatlov ko'rsatishdir. Shu jihatdan, logopedik korreksiya tizimida "logoped – bola – oila" uchburchagi markaziy o'rinni egallaydi.

Logoped va ota-ona hamkorligining ilmiy-nazariy asoslarini tahlil etar ekanmiz, eng avvalo, bu hamkorlik bolaning shaxsiy, psixik va nutqiy rivojlanishida **integral pedagogik tizim** sifatida namoyon bo'lishini ta'kidlash lozim. Logopedik korreksiya jarayoni nafaqat mutaxassis tomonidan olib boriladigan mashg'ulotlarni, balki oila tomonidan yaratiladigan tarbiyaviy va emotsional muhitni ham o'z ichiga oladi. Shu boisdan, ilmiy-nazariy manbalarda logoped va ota-onaning o'zaro aloqasi **kompleks pedagogik ta'sir tizimi** sifatida qaraladi.

Psixologik-pedagogik nazariyalar (L.S.Vygotskiy, A.N.Leontyev, D.B.Elkonin, A.R.Luriya)ga ko'ra, bola rivojlanishining manbai ijtimoiy faoliyatdir. Bola o'z nutqini muloqot jarayonida, kattalar bilan o'zaro ta'sirda shakllantiradi. Shuning uchun logopedik ishda oila a'zolarining faol ishtiroki – bu **bola nutqini ijtimoiy kontekstda shakllantirishning eng tabiiy shaklidir**. Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasiga binoan, bola mustaqil bajarolmaydigan, ammo kattalar yordami bilan bajara oladigan faoliyat turi aynan o'sha rivojlanishning poydevorini tashkil etadi. Demak, logopedning rahbarligida ota-onaning ko'magida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolaning nutqiy salohiyatini bosqichma-bosqich kengaytiradi.

Nutq rivojlanishidagi har qanday korreksion faoliyatning muvaffaqiyati **bola shaxsini to'liq o'rganish, uning individual psixofiziologik xususiyatlarini aniqlash** va oilaviy omillarni hisobga olish bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli zamonaviy logopediya fanida logopedik diagnostika jarayonida ota-onalar bilan muloqot, ularning kuzatuvlari va farzand haqidagi ma'lumotlar muhim manba sifatida baholanadi. Ota-onaning bola nutqini o'rganishdagi ishtiroki, uy sharoitidagi nutqiy faollikni kuzatish – bu logopedik tashxis va individual korreksiya dasturini tuzishda ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Logoped va ota-ona hamkorligining nazariy mohiyatini shuningdek **sistemali yondashuv** konsepsiyasi orqali ham izohlash mumkin. Bu yondashuvga ko'ra, bola nutqi va shaxsiyati rivoji o'zaro bog'langan tizim elementlari – o'qituvchi (logoped), oila, maktabgacha ta'lim muassasasi, ijtimoiy muhit – o'rtasidagi munosabatlar orqali shakllanadi. Har bir elementning faoliyat darajasi umumiy natijaga bevosita ta'sir etadi. Ota-onalar bu tizimning eng barqaror va doimiy ta'sir ko'rsatuvchi bo'g'ini hisoblanadi.

Logopedik amaliyotda ota-onalar bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari **pedagogik hamkorlik** konsepsiyasiga tayanadi. Bu konsepsiyada o'qituvchi (yoki logoped) va oila o'rtasidagi o'zaro ta'sir tenglik, ishonch, hamfirklik, mas'uliyatni

bo'lishish tamoyillariga asoslanadi. Bunda logoped o'zini mutlaq nazoratchi emas, balki sherik sifatida tutadi; ota-onalar esa passiv kuzatuvchi emas, balki faol korreksion hamkor maqomida qatnashadi.

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda (G.Tomatis, E.Froyman, N.Xodjayeva, M.Jalilova) ota-ona va logoped hamkorligi bolaning **sensor, emotsional va kommunikativ rivojlanishini sinergik tarzda** qo'llab-quvvatlaydi, deb e'tirof etiladi. Ota-onaning bola bilan birgalikda o'qish, o'yin o'ynash, suhbatlashish jarayonidagi faol ishtiroki nafaqat artikulyatsion ko'nikmalarni, balki nutq orqali fikrlash, his-tuyg'u ifodalash va ijtimoiy muloqot madaniyatini ham rivojlantiradi.

Logopedik-pedagogik jarayonda ota-onalar bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslarini quyidagi yo'nalishlarda ko'rish mumkin:

- **Psixologik asos** – oila bolada ishonch va xavfsizlik hissini shakllantiruvchi asosiy emotsional baza hisoblanadi; bu esa nutq faolligining tabiiy rag'batlantiruvchisi bo'ladi.
- **Pedagogik asos** – logoped oila bilan birgalikda korreksion-ta'limiy dastur ishlab chiqadi, bu dastur ota-onalarga bola nutqini rivojlantirishda amaliy yo'l-yo'riq beradi.
- **Ijtimoiy asos** – bola nutqidagi muvaffaqiyatlar oilaning kommunikativ madaniyatini oshiradi, o'zaro muloqotni yaxshilaydi va jamiyatda bola integratsiyasini ta'minlaydi.

Shunday qilib, logoped va ota-ona hamkorligi – bu shunchaki tashkiliy chora emas, balki **bola nutqiy rivojlanishini boshqaruvchi ilmiy asoslangan pedagogik tizimdir**. Uning markazida bola shaxsining individualligini hurmat qilish, ota-onani pedagogik hamkorlikka tayyorlash va oilani logopedik ta'sirning faol subyekti sifatida shakllantirish g'oyalari turadi.

Oilaviy mashg'ulotlar – bu logoped rahbarligida yoki uning tavsiyalari asosida ota-onalar tomonidan uy sharoitida amalga oshiriladigan nutqni rivojlantiruvchi faoliyat shaklidir. Bunday mashg'ulotlarning afzalligi shundaki, ular bola uchun tabiiy, qulay, emotsional jihatdan qo'llab-quvvatlovchi muhitda o'tadi.

Oilaviy mashg'ulotlar quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

Tizimlilik va izchillik. Mashg'ulotlar logopedik reja bilan uyg'un holda, bosqichma-bosqich amalga oshiriladi.

O'yin faoliyatiga tayanish. Bolaning nutq faoliyati o'yin orqali shakllantiriladi – qo'shiq, she'r, hikoya, rolli o'yinlar, didaktik o'yinlar asosida.

Emotsional rag'batlantirish. Ota-onaning ijobiy munosabati, mehr, e'tibor bolada o'ziga ishonch va muloqot istagini oshiradi.

Individual yondashuv. Har bir bolaning nutqiy imkoniyati, qiziqishi va shaxsiy xususiyatlari hisobga olinadi.

Mashg'ulot mazmuniga quyidagilar kiradi:

tovushlarni talaffuz qilish mashqlari (artikulyatsion gimnastika);
so'z boyligini oshirish uchun predmetli o'yinlar;

hikoya tuzish, dialog o'rganish;

eshituv diqqatini rivojlantiruvchi mashqlar (musiqa, tovush manbaini aniqlash); ritmik va motor mashqlar (qarsak, yurish, harakat bilan nutq uyg'unligi).

Logoped ota-onalarga maxsus yo'riqnomalar, audio va video mashqlar, individual topshiriqlar beradi, natijalarni muntazam nazorat qiladi va keyingi bosqichni belgilaydi. Shu tarzda oila logopedik jarayonning faol subyekti sifatida qatnashadi.

Logoped va ota-ona o'rtasidagi hamkorlik nafaqat nutqni tuzatish, balki bolada ijtimoiy-faol pozitsiya, o'z fikrini ifoda etish qobiliyati, emotsional muvozanatni shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Ota-onalar ishtirokidagi mashg'ulotlar bolaga psixologik jihatdan xavfsiz muhit yaratadi. Bu muhitda bola o'zini erkin his qiladi, nutqiy faolligi oshadi, muloqotga kirishish istagi paydo bo'ladi. Ota-onaning qo'llab-quvvatlashi bolaning o'z nutqidagi xatolardan cho'chimay, asta-sekin ularni to'g'rilashga intilishiga sabab bo'ladi.

Bundan tashqari, oilaviy mashg'ulotlar ota-onaning pedagogik madaniyatini oshiradi: ular nutq rivojlanishining bosqichlarini, korreksion jarayon mexanizmlarini tushunadi va farzandining yutug'ini to'g'ri baholay oladi. Bu esa oila va logoped o'rtasida ishonchli, barqaror hamkorlikni ta'minlaydi.

Zamonaviy logopediya amaliyotida ota-onalar bilan hamkorlikni tashkil etish shakllari an'anaviy ma'ruza, maslahat va individual suhbatlar bilan chegaralanib qolmay, **innovatsion pedagogik texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya vositalari va oilaviy treninglar** orqali yangi bosqichga ko'tarildi. Bugungi kunda logoped va ota-onalar o'rtasidagi muloqot ko'proq interaktiv, mas'uliyatni bo'lishuvchi va natijaga yo'naltirilgan shakllarda amalga oshirilmoqda.

1. Onlayn hamkorlik va masofaviy logopedik maslahatlar

Pandemiya davrida keng joriy etilgan onlayn ta'lim tajribasi logopedik faoliyatga ham sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Endilikda ota-onalar logoped bilan **videomuloqot, vebinar, onlayn trening va messenger orqali maslahatlashuvlar** shaklida hamkorlik qilmoqdalar. Bu formatning afzalligi shundaki, logoped oila sharoitini bevosita kuzatish, bolaning tabiiy muhitdagi nutq faoliyatini baholash va ota-onalarga real vaqt rejimida metodik ko'rsatmalar berish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Masofaviy hamkorlikda ota-onalar uchun **interaktiv platformalar** (Zoom, Google Meet, Telegram-guruhlar, YouTube logopedik kanallari) orqali turli video-darslar, mashq to'plamlari, vizual qo'llanmalar taqdim etiladi. Bunday shakl zamonaviy logopediyaning *"uyga yo'naltirilgan model"* konsepsiyasini rivojlantiradi – ya'ni, mashg'ulotlar logopedik kabinetdan oila muhitiga o'tadi.

2. Oilaviy treninglar va amaliy seminarlar

Logoped va ota-ona hamkorligining samarali shakllaridan yana biri – bu **oilaviy treninglardir**. Ushbu mashg'ulotlarda logoped nafaqat bolalar bilan, balki ota-onalar bilan ham amaliy ish olib boradi. Trening jarayonida ota-onalar **artikulatsion**

gimnastika, nutqni nafas bilan uyg'unlashtirish mashqlari, tovush differensiasiyasi va so'z boyligini oshirish o'yinlarini o'zlari bajarib ko'radilar.

Amaliy seminarlar ota-onalarga farzandlari bilan mashg'ulot o'tkazishda to'g'ri pedagogik usullarni tanlash, nutqiy materialni yosh va rivojlanish darajasiga moslashtirish, motivatsiyani oshirish yo'llarini o'rgatadi. Shu tariqa, logoped ota-onani "uy logopedi" roliga tayyorlaydi, ya'ni ularning nutqni tuzatish jarayonida faol hamkorlik qilishi ta'minlanadi.

3. Interaktiv o'yin va loyiha asosidagi hamkorlik

Zamonaviy logopedik amaliyotda ota-onalar bilan ishlashda **o'yinli va loyiha asosidagi yondashuvlar** keng qo'llanilmoqda. Masalan, "Birgalikda hikoya tuzamiz", "Uyda logopedik burchak yaratamiz", "So'z o'yinlari haftaligi", "Artikulyatsion ertak" kabi loyihalar orqali ota-onalar bolalar bilan birgalikda ijodiy faoliyatga kirishadi.

Bu shakl logopedik mashg'ulotlarni oilaviy qadriyatlar bilan uyg'unlashtiradi, bolada muloqotga kirishish, o'z fikrini ifodalash va ijodkorlikni rivojlantiradi. Ota-onalar esa bu jarayonda logopedik texnikalarni bevosita qo'llashni o'rganadilar.

4. Multimediali va raqamli resurslar asosida hamkorlik

Logoped va ota-onalar o'rtasidagi zamonaviy aloqaning muhim yo'nalishlaridan biri bu **raqamli resurslar orqali o'qitishdir**. Logopedlar maxsus **mobil ilovalar, musiqiy va vizual mashqlar, interaktiv artikulyatsion o'yinlardan** foydalanishni o'rgatadilar. Masalan, "Logomir", "Speech Therapy Articulation", "Sound Touch" kabi ilovalar uy sharoitida bola bilan mashg'ulot o'tkazish imkonini beradi.

Bunday raqamli vositalar ota-onalarga bola nutqidagi o'zgarishlarni vizual kuzatish, jarayonni qayd etish va logoped bilan tahlil qilish imkonini yaratadi. Shuningdek, logopedlar uchun yaratilgan **elektron kundaliklar va maslahatchi platformalar** ota-onalar bilan tizimli aloqa o'rnatishga xizmat qiladi.

5. Pedagogik konsilium va mentorlik shakllari

Murakkab nutq buzilishlari (dislaliya, rinolaliya, dizartriya, alaliya va boshqalar) bo'lgan bolalar bilan ishlashda logoped, psixolog, defektolog, hamda ota-onalarning **konsilium tarzidagi hamkorligi** samarali natijalar beradi. Bu shaklda mutaxassislar bolaning rivojlanish dinamikasini muhokama qilib, ota-onaga individual tavsiyalar beradi.

Shuningdek, ayrim ta'lim muassasalarida logopedlar **"ota-ona mentorlari"** tizimini yo'lga qo'yanlar. Bu tizimda ilgari logopedik kurslarni o'tgan tajribali ota-onalar yangi ishtirokchilarga ko'maklashadi, tajriba almashadi, mashg'ulotlarni uy sharoitida to'g'ri tashkil etishda yo'l-yo'riq beradi.

6. Oila bilan teskari aloqa tizimi

Zamonaviy hamkorlikda **teskari aloqa (feedback)** mexanizmi muhim o'rin tutadi. Logopedlar ota-onalardan bolaning uy sharoitidagi nutqiy faoliyati, muloqot xatti-harakati, motivatsiyasi haqidagi muntazam ma'lumotlarni olib boradilar. Bu ma'lumotlar asosida mashg'ulot mazmuni va metodikasi moslashtiriladi. Natijada logopedik jarayon individual, moslashuvchan va samarali bo'ladi.

7. Hamkorlikning sotsiokultural aspekti

Zamonaviy logopedik ishda ota-onalar bilan hamkorlik shunchaki pedagogik aloqa emas, balki **sotsiokultural jarayondir**. Oila – bu bolaning birlamchi ijtimoiy muhitidir. Shu bois logopedik ishda milliy qadriyatlar, ona tiliga hurmat, madaniy urf-odatlar va oila an'alarini inobatga olish ham muhimdir. Logoped va ota-ona birgalikda bolada nafaqat nutqiy, balki **madaniy-axloqiy ongni** ham shakllantiradilar.

Xulosa. Logoped va ota-ona hamkorligi nutq korreksiyasining eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bolaning nutqiy rivojlanishida oilaning faol ishtiroki logopedik mashg'ulotlar natijasini mustahkamlaydi, korreksion jarayonni tezlashtiradi hamda barqaror ijobiy o'zgarishlarga olib keladi. Oilaviy mashg'ulotlar bola uchun tabiiy, hissiy jihatdan qulay muhit yaratib, logopedik metodikani hayotiy faoliyatga singdiradi. Shunday qilib, "logoped – ota-ona – bola" uchlik tizimida olib borilgan hamkorlik – nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish, muloqot madaniyatini shakllantirish va shaxsiy rivojlanishni ta'minlashning eng samarali yo'lidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vygotskiy L.S. Pedagogicheskaya psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.
2. Luriya A.R. Rech i razvitie psixicheskix protsessov. – Moskva, 1982.
3. Karimova D. Logopedik ishlar tizimida ota-onalar bilan hamkorlik. – Toshkent, 2023.
4. Xodjayeva N.A. Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim asoslari. – Toshkent: TDPU, 2022.
5. Jalilova M. Oilaviy logopedik mashg'ulotlarning metodik asoslari. – Samarqand, 2021.
6. Tomatis A. The Ear and the Voice. – New York: Marion Boyars, 2005.
7. Askarov, D. (2022). *IN PARTICULAR OF AMIRY'S COMPOSITION OF NAVAI'S GHAZAL. European Scholar Journal*, 3 (12), 34-36.
8. Dilmurod, A. (2025). Ideological and Artistic Characteristics of The Work "A Farewell to Arms". *American Journal of Philological Sciences*, 5(04), 283-286.
9. Ashurova, F. X. (2022). TA'LIM TIZIMIDA INNOVATION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 4-2), 53-57.
10. Dilmurod, A. (2025). National Idea Issues in Modern Film Dramaturgy (On the Example of Erkin A'zam's Film Dramas). *American Journal of Philological Sciences*, 5(05), 370-374.
11. Asqarov, D. (2024). AMIRIY LIRIKASIDA NAVOIYGA MUXAMMASLAR. *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика*, 3(12), 87-93.

12. Asqarov, D. (2025). ADABIYOT FANINI O 'QITISHDA STEAMNI JORIY ETISH. *University Research Base*, 519-524.
13. Asqarov, D. (2025). G'OYA, MAVZU VA MA'NO MUSHTARAKLIGI. *University Research Base*, 350-360.